

Марчук О. В.,
аспірант

Чернівецького національного університету імені Ю. А. Федьковича

КОНОТАТИВНИЙ ПРОСТІР СВІТУ АНГЛОМОВНОГО ФЕНТЕЗІ

Анотація. У статті розглядається конотативний простір світу англomовного фентезі, а також фентезійний художній простір і мовні засоби його репрезентації. Поети часто відхиляються від денотативних значень слів, щоб створити свіжі ідеї та образи. Короткий огляд використання поняття конотації в різних областях лінгвістики та філології переконує в тому, що у всіх випадках мова йде про один і той ж мисленнєво-мовний механізм. Конотація, особливо у фентезійному творі, забезпечує основу для символічних значень слів, тому що символічні значення об'єктів відрізняються від їх буквального значення. Ми доводимо, що конотація широко використовується письменниками як мовний засіб репрезентації у фентезійних творах.

Ключові слова: конотація, простір, фентезійний твір, конотативне значення слова.

Постановка проблеми. Простір – один з основних проявів реальності, з яким зустрічається людина як тільки вона починає усвідомлювати себе і пізнавати навколишній світ. При цьому простір сприймається як щось існуюче поза, навколо людини-спостерігача або людини-глядача, яка знаходиться в центрі простору. Воно заповнене речами, людьми, воно предметне і антропоцентричне.

Фантастичний простір наповнений нереальними істотами і подіями з наукової точки зору і з точки зору людської свідомості. Цей простір може мати як горизонтальну, так і вертикальну лінійну організацію, це чужий для людини простір. Цей тип простору є жанроутворюючим, внаслідок чого в окремий жанр виділяється фантастична література.

В окремому творі або у всій своїй творчості письменник створює, втілює самодостатній і неповторний художній світ. У фентезійних творах, як правило, письменники часто відхиляються від буквального значення слів, щоб створити самодостатній і неповторний фантастичний світ, а також реалізувати свої ідеї. Мовленнєві фігури, такі як метафора, порівняння, символ, уособлення тощо, і є прикладами таких відхилень, які часто використовуються письменниками. Якби письменники задовольнялися лише буквальним значенням слів, не було б ніяких можливостей для порівняння абстрактних ідей з конкретними поняттями, а також для допомоги читачеві краще зрозуміти написане. Сама наявність слів дозволяє назвати ті об'єкти, ознаки і дії, з яких складається художній світ, а ступінь частотності кожного з понять – ту роль, яку відіграє об'єкт, ознака чи дія в художньому світі автора [6, с. 199]. Письменники вибирають свої слова для написання твору дуже ретельно, використовуючи конотацію як скорочення, щоб висловити відразу багато думок, а також дати літературі додатковий шар (або шари) сенсу. Конотативне значення слів дозволяє письменникам зробити свої роботи більшими за обсягом, яскравішими й свіжішими за смисловим навантаженням.

Мета статті – синтезувати та узагальнити існуючі наукові здобутки щодо конотативного простору англomовного фентезі, а також підтвердити, що конотація широко використовується

письменниками при написанні фентезійних творів, та продемонструвати особливу силу впливу фентезі на аудиторію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конотація (від ср.лат. *connoto* – маю додаткове значення) – додатковий компонент значення мовної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функціонально-стилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, культурними ситуаційними аспектами комунікації [8, с. 249].

Поняття конотації вкрай непросте. Цей термін охоплює різні сторони слова: «додатковий або маргінальний семантичний компонент», «емотивні та експресивні», «модальні» і «оціночні», «прагматичні риси», «семантичні асоціації» і «стилістичні нюанси» [11, с. 33–34].

У лінгвістиці XIX ст. термін «конотація» використовувався для позначення всіх емотивно-забарвлених елементів змісту виразів у співвідношенні з прагматичним аспектом мови. Проте, незважаючи на тривалу історію використання цього терміна, його визначення в лінгвістиці досі неоднозначне. Як зазначено у лінгвістичній енциклопедії О.О. Селіванової, конотація виникає як термін схоластичної логіки, перенесений до лінгвістичної семантики у XVII ст. через граматику Пор-Рояля на позначення властивостей як ознак субстанції. Над визначенням конотації працювало багато вчених, але ґрунтовна розробка проблеми конотації у лінгвістиці належить В.М. Теліа, М.Г. Комлеву, Г.В. Колшанському, В.І. Шаховському, І.В. Арнольд [8, с. 249].

У трактуванні Л. Блумфілда конотація включає такі елементи значення, які додатково несуть інформацію про суттєві властивості і ознаки об'єкта. Л. Блумфілд уперше почав пов'язувати конотацію з емотивністю мовлення. На думку Л. Блумфілда, різновиди конотацій незліченні, і їх важко відмежувати від прямих денотативних значень. Принципово важливим у роботі Л. Блумфілда є те, що він розмежував індивідуальні та соціально закріплені конотації: «Кожна мовна форма має власне емоційне забарвлення, подібне для всього мовного колективу, але вона, в свою чергу, видозмінюється для кожного мовця або навіть зводиться нанівець, зважаючи на ту конотацію, яку ця форма набуває для нього в зв'язку з індивідуальним досвідом» [4, с. 161].

Конотативний компонент розуміється як додаткова по відношенню до важливого змісту слова інформація, яка передається словом, про ставлення мовця до предмета або явища, що позначається. В.І. Шаховський називає конотацію аспектом лексичного значення одиниці, за допомогою якої кодовано виражається емоційний стан мовця і обумовлене ним ставлення до адресата, об'єкта і суб'єкта мовної ситуації, в якій здійснюється це мовне спілкування [10, с. 14].

Р. Барт стверджував, що конотація є зв'язком, співвіднесеністю, анафорою, міткою, що можна відсилати іншим – попереднім, наступним – контекстам, до інших місць того ж самого

(або іншого) тексту: це відношення можна назвати по-різному (наприклад, функцією або індексом), але на нього не слід накладати жодних обмежень; важливо тільки не плутати конотацію з асоціацією ідей, що відсилає до системи уявлень цього суб'єкта, тоді як конотативні кореляції іманентні самому тексту, самим текстам; або можна сказати так: конотація – це спосіб асоціювання, здійснюваний текстом-суб'єктом у межах своєї власної системи [1, с. 35].

Л.Т. Ельмслев зазначає, що конотація поширюється на мову та її рівні, на відносини всередині тексту і між текстами. Можна вважати, що конотація – це невід'ємний пристрій мовної системи та її функціонування в соціумі, тобто вона представляє собою лінгвістичну універсалію [5, с. 441].

Структура конотації неоднозначна. Проблеми розмежування та визначення основних компонентів конотативного значення слова були вивчені в роботах І.В. Арнольд, Е.М. Галкіної-Федорук, Г.В. Колшанского, Н.Г. Комлева, Е.В. Кузнецової, Дж. Ст. Мілла, І.А. Стерніна, А.В. Філіппова. Виділяють такі компоненти конотації, як емоційний, оцінний, експресивний, стилістичний, національно-культурний, жанрово-стилістичний. Також у зв'язку зі складністю розмежування компонентів часто зустрічаються бінарні термінологічні найменування: емоційно-оцінний, експресивно-оцінний, інтенсивно-експресивний. Багато дослідників (І.В. Арнольд, Н.Д. Арутюнова, В.А. Булдаков, А.В. Філіппов) включають в структуру конотації чотири компоненти: емотивний або емоційний, оцінний, експресивний і стилістичний. Ці ж компоненти ми зустрічаємо і у І.А. Стерніна, який називає стилістичний компонент функціонально-стилістичним, однак у більш пізніх роботах він включає його зі структури конотації, обґрунтовуючи це тим, що функціонально-стилістичний компонент несе інформацію про ситуацію, а не про предмет, і його слід віднести до прагматичного компоненту значення [9, с. 73].

Є.Г. Беляєвська зазначає, що всі компоненти конотації тісно пов'язані між собою і виділяються в якості самостійних тільки для зручності опису. [3, с. 50]. Емотивність як компонент конотації представляє собою закріплену у значенні інформацію про емоційне ставлення до певного предмета або явища. Слова, які володіють емотивністю, включають ніби два типи інформації: інформацію про предмет, що позначається, і інформацію про емоційне сприйняття цього предмета в момент номінації [3, с. 50]. Під оцінним компонентом конотації зазвичай розуміють, закріплену в значенні слова інформацію про позитивне або негативне ставлення до предмета або явища, що позначається. Прийнято розрізняти два типи оцінності: інтелектуальну (або логічну) і емоційну. Інтелектуальна оцінка являється частиною денотації, вона входить в предмет позначувальності. Емоційна оцінка відноситься до шкали «добре-погано» і базується не на загально логічних критеріях, а на тих емоціях, які викликає предмет, процес або явище, що позначається [3, с. 51].

Оцінність як компонент конотації тісно пов'язана з емотивністю, в багатьох випадках їх важко розділити, і тому варто говорити про емоційно-оцінні характеристики слова. Таким самим чином з емотивністю і оцінністю тісно переплітається інтенсивність, яка, в свою чергу, вказує на посилення ознак, утворюючи основу значного змісту слова [3, с. 51].

У другій половині ХХ ст. складаються нові напрями, в яких поняття конотації знаходить інші області застосування. У відомих «Міфологіях» Р. Барт дає аналіз міфологем буденної свідомості і аналізує словесні і візуальні міфи, повністю дотри-

муючись ельмслєвського критерію, власне, формулювання якого Р. Барт дав в «Проблемах семиології»: «Конотативна система є система, план вираження якої є сама знакова система» [2, с. 157]. Саме Р. Барт звернув увагу на універсальність конотації як інструменту історичної антропології: людське суспільство потребує фіксації вторинних смислів, і в структурі мови закладена можливість задоволення цієї потреби. Р. Барт стверджував, що конотативне означальне – суть, «фрагмент ідеології», які «натуралізуються» завдяки конотативним означуваням, приналежним денотативній системі. Звідси випливає його відомий тезис про владу мови [2, с. 439].

У цій роботі конотація розглядається як обов'язковий макрокомпонент в значенні слова, який присутній в лексичному значенні у всіх випадках вживання слова і визначається типовими комунікативними ситуаціями його використання, тобто конотація залежить від різних екстралінгвістичних факторів, що впливають на комунікацію: психолінгвістичних, соціолінгвістичних, прагматичних і власне комунікативних.

Щодо прояву конотації у творах, написаних в жанрі фентезі, варто зазначити, що вони характеризуються високим рівнем конотативних властивостей. Конотація поширюється на мову та її рівні, на відносини всередині тексту і між текстами. Лексика фентезійного твору насичена емоційно забарвленими словами, які є компонентами конотативного значення слів. Різні види конотації представляють собою різні способи пізнання навколишнього світу, відображаючи різні типи людського мислення. Фентезійне мислення (твори) або структура фентезійного пізнання характеризується пізнанням світу через призму поєднання реального та вигаданого світів, а також конотація відкриває доступ до полісемії фентезійного тексту. Читаючи фентезійний твір, людина може мислити і конкретно, і уявно, і емоційно, і образно.

Висновки. Отже, конотація, особливо у фентезійному творі, забезпечує основу для символічних значень слів, тому що символічні значення об'єктів відрізняються від їх буквального значення. Конотація виходить за межі літературного значення слова, за межі того, що ми думаємо і відчуваємо, коли ми чуємо або бачимо слово. Тому у перспективі маємо на меті здійснити детальний аналіз мовних засобів вираження конотації в сучасній англійській літературі, жанру фентезі задля опису конотативного простору у творах сучасних англійських письменників.

Література:

1. Барт Р. S/Z / Р. Барт ; под ред. Г.К. Косикова ; пер. с фр. – 2-е изд., испр. – М. : Эдиториал УРСС, 2001 – 232 с.
2. Барт Р. Основы семиологии / Р. Барт // Структурализм: «за» и «против». – М., 1975. – С. 156–160.
3. Беляевская Е.Г. Семантика слова / Е.Г. Беляевская. – М. : Высш. шк., 1987. – 128с.
4. Блумфилд Л. Язык / Л. Блумфилд. – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 608 с.
5. Ельмслев Л. Прологомены к теории языка / Л. Ельмслев ; сост. В.Д. Мазо ; пер. с англ. – М. : Ком-Книга, 2006. – 248 с.
6. Левин Ю.А. О некоторых чертах плана содержания в поэтических текстах / Ю.А. Левин // Структурная типология языков. – Л., 1966. – С. 38–46.
7. Ревзина О.Г. О понятии коннотации / О.Г. Ревзина // Языковая система и ее развитие во времени и пространстве : сборник научных статей к 80-летию профессора Клавдии Васильевны Горшковой. – М. : Изд-во МГУ, 2001. С. 436–446.
8. Селіванова О.О. Термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

9. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи / И.А. Стернин. – Воронеж, 1985. – 413 с.
10. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания / В.И. Шаховский. – Волгоград : Изд-во ГУ, 1983. – 251 с.
11. Iordanskaja L. Connotation en s'emantic et lexicographie / L. Iordanskaja, I. Mel'čuk // Dictionnaire explicatif et combinatoire du francais contemporain. Recherches lexico-s'emantique. 1 – Montr'eal: R'ed. A. Clas, 1984 – P. 33–43.

Марчук О. В. Коннотативное пространство мира англоязычного фэнтези

Аннотация. В статье рассматривается коннотативное пространство мира англоязычного фэнтези, а также художественное пространство фэнтези и языковые средства его репрезентации. Поэты часто отклоняются от денотативных значений слов, чтобы создать свежие идеи и образы. Краткий обзор использования понятия коннотации в разных областях лингвистики и филологии убеждает в том, что во всех случаях речь идет об одном и том же мыслительно-речевом механизме. Коннотация, особенно в фэнтезийном произведении, обеспечивает основу для символических значений слов, потому что символические значения объектов отличаются от их буквального значения.

Мы доказываем, что коннотация широко используется писателями как языковое средство репрезентации в фэнтезийных произведениях.

Ключевые слова: коннотация, пространство, фэнтезийное произведение, коннотативное значение слова.

Marchuk O. Connotative space of the English fantasy world

Summary. In the article the connotational space of the English fantasy world, and also fantasy literarily space and linguistic means of its representation are regarded. Poets often deviate from denotative meanings of words to create new ideas and images. A brief overview of the use of the concept of connotations in different areas of linguistics and philology convinces us that in all cases we are talking about one and the same intellectual-speaking mechanism. Connotation provides the basis for the symbolic meanings of words especially in fantasy works, because the symbolic meaning of the objects are different from their literal meaning. We proved that connotation is widely used by writers as a means of linguistic representation in fantasy works.

Key words: connotation, space, fantasy work, connotative meaning.